

6. www.pravo.org.ua
7. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук : спеціальність 12.00.02 – конституційне право. – К., 2007. – С. 12.
8. Закон України Про гарантії держави щодо виконання судових рішень від 05.06.2012 № 4901-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 17. – Ст. 158.
9. <http://zib.com.ua>
10. kahovka.just.ks.ua/.../krum.vidpovidalnist.%20..
11. <http://zib.com.ua>

Пархоменко Н. Н. Усовершенствование Конституции и законодательства Украины как средство усиления ответственности государства перед гражданским обществом.

В статье определены основы юридической ответственности государства перед гражданским обществом в сфере прав и свобод граждан, содержанием которой является: законодательное ограничение своих прав; определение гарантий обеспечения прав граждан и механизма их реализации; законодательное закрепление ответственности органов власти и должностных лиц за неисполнение или ненадлежащее исполнение своих обязательств перед гражданами. Очерчены основные проблемы, обуславливающие неэффективность нормативно-определенного механизма такой ответственности, закрепленного в действующей Конституции и законодательстве Украины и предложены возможные пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: конституционно-правовая ответственность, Конституция Украины, органы государственной власти, гражданское общество, гарантии прав и свобод граждан.

Natalia Parkhomenko. Improvement of Ukraine's Constitution and legislation as a means of strengthening the responsibility of the State towards civil society.

The article determines the basis of the legal responsibility of the State towards civil society in the field of citizens' rights and freedoms, which is: the legislative restriction of their rights; definition of guarantees of citizens' rights and the mechanism for their implementation; codification of the responsibility of the authorities and officials for non-fulfilment or improper fulfilment of their obligations to the citizens. Outline the main problems behind ineffective regulatory framework a mechanism of such responsibility, enshrined in the Constitution and legislation of Ukraine and suggested possible ways to address this issue.

Keywords: constitutional and legal responsibilities, the Constitution, the public authorities, civil society, guarantee the rights and freedoms of citizens.

УДК 347.962.2 (477)

**Пивовар І. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

СЛУЖБОВІ ПРАВА СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена нормативному закріпленню службових прав судді в Україні. Наводиться перелік службових прав судді. Висвітлена авторська позиція щодо вдосконалення правового регулювання кар'єрного зростання суддів. Робиться висновок, що таке вдосконалення сприятиме досягненню професійних звершень суддівським корпусом України.

Ключові слова: Верховна Рада України, Конституція України, Конституційний Суд України, суддя, службові права.

Вивчення даного питання є надзвичайно важливим в умовах сьогодення. Службові права судді є суб'єктивним правом, тому що належать конкретному суб'єкту – судді, і вказують на певні правові можливості його поведінки, встановлені законодавством України, що регулює статус носія судової влади. З огляду на це є об'єктивна необхідність дослідження проблематики службових прав судді за українським законодавством.

Права суддів в Україні досліджували такі вчені як: Г. О. Барабай, В. В. Городовенко, С. С. Лаптев, Л. М. Москвич, В. С. Смородинський, В. О. Сердюк.

Метою статті є дослідження службових прав судді за законодавством України.

Професійні судді України користуються всіма правами та основними свободами людини і громадянина. Службові права судді у певних межах залежать від його волі і свідомості. Суддя може відмовитися від використання наданих йому правових можливостей, і не вчиняти передбачених законом дій якщо це дозволено законом і належить до так званих дискреційних повноважень судді.

Службові права судді визначені в ст. 54 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”. Права судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальними та законами України.

Найбільш повно права судді визначаються в базовому Законі України “Про судоустрій і статус суддів”. Розглянемо більш детально права судді які викладені в ст. 54 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”. Відповідно до п. 2 ст. 54 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”:

- Суддя має право брати участь у суддівському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності суду в порядку, встановленому законом. Судді можуть утворювати об'єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня.

- Суддя має право вдосконалювати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку[2, с. 20].

У більшості зарубіжних країнах суддівський корпус формується шляхом призначення суддів на посаду судді. В Іспанії і Франції судді призначаються на конкурсній основі органами суддівського самоврядування. У Польщі судді призначаються Президентом за поданням Всепольської Судової влади. У Великобританії – лордом-канцлером, за порадою комісії, яка знаходиться при ньому (склад комісії не розголошується). У США федеральні судді, а також голова Верховного суду призначаються Президентом за згодою Сенату. У Мексиці судді штатів призначаються законодавчими органами штатів. В Україні ж судді відповідно до ч. 1 ст. 128 Конституції України вперше призначаються на посаду професійного судді строком на п'ять років Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково, в порядку, встановленому законом [4, с. 8].

Суддя при вступі на посаду судді наділяється додатковими правовими можливостями – службовими правами, метою яких є створення сприятливих умов для успішного виконання своїх службових функцій.

За допомогою юридичної категорії “службові права судді” законодавчий орган держави встановлює міру (межі, обсяг) поведінки судді, а також її конкретний вид.

Засобом закріплення визначеної поведінки судді виступають норми позитивного права, у першу чергу приписи закону [5, с. 110].

За своєю юридичною природою ці службові права судді складають вид і міру можливої поведінки судді, можливість вимагати відповідних дій (їх виконання чи, навпаки, утримання від них), можливість звернутися в необхідних випадках за сприянням до відповідного державного органу, а також можливості користуватися певними соціальними благами [5, с. 112].

Л. М. Москвич, вважає, зміст поняття “права судді” становлять такі компоненти: 1) можливість діяти, 2) можливість вимагати, 3) можливість захисту, 4) можливість користуватися конкретним соціальним благом [5, с. 375].

Значна кількість норм, які характеризують службові права судді, крім Конституції України та спеціальних законів України, містяться також в інших законах. В тому числі Кодексі адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуальному кодексі України, Цивільно-процесуальному кодексі України, Цивільному і Кримінальному кодексах, та нормативних актах нижчої ієрархії права.

За змістовним критерієм виділяють такі групи службових прав:

- права, що забезпечують особливий правовий статус судді та його правовий захист (до цієї групи прийнято відносити: право на повагу професійної честі і гідності судді; право судді на особисту і майнову недоторканість; право на стабільність трудової діяльності; право на кар’єру; право на відставку);
- права, що сприяють безпосередньому виконанню службових обов’язків (до даної групи слід віднести: право самостійно приймати рішення в межах своїх повноважень; право вимагати створення і забезпечення необхідних умов для здійснення професійної діяльності);
- права, що допомагають судді реалізувати належні йому конституційні права і основні свободи, закріплюють можливість користуватися соціальними благами (до цієї групи можна віднести: право на соціальний і правовий захист; право, на одержання матеріальної винагороди за свою працю; право на поліпшення житлових умов; право на пільги з житлово-комунального, транспортного та іншого обслуговування; право на відпочинок; право на вільний вибір педагогічної, наукової та іншої оплачуваної творчої діяльності; право на страхові гарантії; право на навчання і підвищення кваліфікації; інші права, передбачені вітчизняним законодавством [6, с. 382].

Розглянемо тільки деякі зі службових прав судді, зокрема з числа тих, які зустрічаються в законодавстві України.

Право на повагу професійної честі і гідності судді. Це право визначено у ст. 129 Конституції України та ст. 49 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відповідно до приписів, які містяться у згаданих законодавчих актах, прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, тягне за собою відповідальність, установлену законом. Держава гарантує захист професійної честі і гідності судді від будь-яких проявів неповаги. Цивільний кодекс України містить розділ “Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне

буття фізичної особи”, де в ст. 297 ЦК України передбачається:

- кожен має право на повагу до гідності та честі;
- гідність та честь фізичної особи є недоторканими;
- фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі [3, с. 12].

Право судді самостійно приймати рішення в межах своїх повноважень безпосередньо базується на принципі незалежності судової влади. Саме цей принцип, визначає становище суду та суддів у державі. Це право сформульовано в законодавстві практично всіх держав Європи, у міжнародних документах. У національному законодавстві цей принцип зафіксований в ст. 6 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, яка містить положення про недопустимість втручання в професійну діяльність судді. Будь-яке не передбачене законом втручання в діяльність судді переслідується за законом. Суддя не зобов’язаний давати будь-яких пояснень з приводу розглянутих або тих, що ще знаходяться в його провадженні справ, а також надавати їх будь-кому для ознайомлення, інакше як у випадках і в порядку, передбачених законом [3, с. 4].

Гарантією здійснення права суддів на незалежність і самостійність при прийнятті рішень є процесуальний порядок прийняття судових рішень. Так, наприклад, відповідно до ст. 196 ЦПК України [8, с. 18], зазначається:

- під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу;
- під час перебування в нарадчій кімнаті суддя не має права розглядати інші судові справи;
- судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення у нарадчій кімнаті.

Право судді на матеріальну винагороду своєї праці. Суддівська винагорода регулюється Законом України “Про судоустрій і статус суддів”, Законом України “Про Конституційний Суд України” та не може визначатися іншими нормативно-правовими актами. Структура заробітної плати суддів України визначена в ст. 129 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” і складається із посадового окладу, премій, доплат за кваліфікаційні класи, надбавок за вислугу років та інших надбавок та доплат [4, с. 811].

Можна погодитись з думкою Є. А. Смоленцева, що матеріальне забезпечення судді повинно бути достатнім, узгоджуватися з економічними умовами, що змінюються в країні [7, с. 4]. Оскільки розмір матеріальної винагороди може вплинути на неупередженість судді при прийнятті ним рішень і таким чином гідна оплата праці судді може зменшити рівень корупції в українських судах.

Право на стабільність трудової зайнятості. Це право гарантує суддям можливість обіймати посаду до досягнення пенсійного віку чи закінчення строку їх повноважень. Це право нерідко трактується терміном “безстроковість”, який у совою чергу, є складовою принципу незмінюваності.

У ст. 126 Конституції України проголошується цей принцип для носіїв судової влади, крім посади суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначені на посаду судді вперше. Для вперше призначуваних на посаду Президентом України суддів повноваження судді становлять 5 років, судді Конституційного Суду призначаються на 9 років, всі інші судді обрані Верховною Радою України

перебувають на відповідній посаді до досягнення 65-річного віку [6, с. 49].

При здійсненні своїх повноважень суддя об'єктивно породжує ще одне явище, а саме – просування по службі. Мова йде про право судді на кар'єру. В літературі термін “кар'єра” розуміється як успішне просування по службі у певній сфері діяльності, також підвищення соціального статусу, досягнення успіху та слави [9, с. 631].

Запорукою успішного кар'єрного зростання є підвищення кваліфікації суддями. На жаль, у Законі України “Про судоустрій і статус суддів” це питання врегульоване фрагментарно. Є лише окремі норми, які визначають завдання Національної школи суддів України (п. 3 ст. 82) стосовно щодо періодичного навчання суддів з метою підвищення рівня їх кваліфікації [3, с. 61]. Отже, підвищенням кваліфікації суддів є:

– щорічне двотижневe навчання професійних суддів вперше призначених на посаду впродовж п'яти років ;

– місячне навчання професійних суддів, обраних безстроково – один раз на п'ять років;

– тематичні семінари, що організовуються в рамках навчальних планів Академії суддів України, в тому числі, за участі інших навчальних закладів.

Право судді на соціальний і правовий захист. Суддя, члени його сім'ї та їх майно знаходяться під особливим захистом держави. Право на соціальний і правовий захист закріплено, в законі України “Про судоустрій і статус суддів”. Відповідно до ст. 134 цього закону:

1. Судді, члени їхніх сімей та їх майно перебувають під особливим захистом держави. Органи внутрішніх справ зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї, збереження їхнього майна, якщо від судді надійде відповідна заява.

2. Вчинені у зв'язку із службовою діяльністю судді посягання на його життя і здоров'я, знищення чи пошкодження його майна, погроза вбивством, насильством чи пошкодженням майна судді, образа чи клевет на нього, а також посягання на життя і здоров'я близьких родичів судді (батьків, дружини, чоловіка, дітей), погроза їм вбивством, пошкодженням майна тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

3. Суддя має право на забезпечення засобами захисту, які йому надаються органами внутрішніх справ.

В ст. 135 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” життя і здоров'я суддів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України відповідно до Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” [2, с. 57].

Право судді на особисту і майнову недоторканість. Це право регламентується досить докладно в ст. 48 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”. Суддя згідно з цією статтею є недоторканим. Однак слід розуміти, що право судді на недоторканість не є особистим привілеєм громадянина, який обіймає посаду судді, а є засобом захисту публічних інтересів, насамперед інтересів правосуддя.

Відповідно до ст. 48 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, суддя не може без Верховної Ради України бути затриманий чи заарештований до винесення

судом обвинувального вироку. Суддя, який затриманий за підозрою за вчинення діяння, за яке встановлена кримінальна або адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи. Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду. Кримінальна справа щодо судді може бути порушена лише Генеральним прокурором України або його заступником. Відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованої постанови Генерального прокурора України.

Суддівський імунітет або право на недоторканість судді поширюється на житло та службове приміщення, особистий та службовий транспорт, а також на засоби комунікації судді. Ч. 5 ст. 48 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" встановлює, що проникнення в житло або інше володіння судді чи його службове приміщення, особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть проводитися лише за судовим рішенням.

На думку, Е. Б. Абросимової, суддівський імунітет передбачає створення спеціальних процедур притягнення судді до відповідальності, які дозволяють, з одного боку, забезпечити недоторканість судді, а з іншого – у разі необхідності вирішити питання про притягнення його до того чи іншого виду відповідальності [1, с. 132].

Судді не несуть особистої майнової відповідальності за шкоду, завдану в результаті судових помилок учаснику процесу або особі, яка приймає участь в розгляді справи. Збитки відшкодовуються державою у випадках і в порядку, встановленому законом.

Отже, суддя має право безперешкодно реалізовувати свої службові права, передбачені законодавством України. Однак сьогодні багато службових прав суддів не можуть бути повністю реалізовані через відсутність законодавчо закріпленої процедури. В українському законодавстві повинен бути закріплений чіткий перелік службових прав суддів, розкрито їх зміст та передбачено механізм їх поновлення у разі порушення.

Використані джерела:

1. *Абросимова Е. Б.* Судебная власть в Российской Федерации: система и принципы / Е. Б. Абросимова. – М. : Институт права и публичной политики, 2002. – 160 с.
2. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-45. – Ст. 529
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 28. – Ст. 936
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, від 28 червня 1996. – № 21. – Ст. 49.
5. *Матузов Н. И.* Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права / Н. И. Матузов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1972. – 292 с.
6. *Москвич Л. М., Іваницький С. О., Русанова І. О.* Правовий статус носіїв судової влади в Україні (професійні судді, народні засідателі, суд присяжних): [монографія] / Л. М. Москвич, С. О. Іваницький, І. О. Русанова ; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. – Харків : ФІНН, 2009. – 488 с.
7. *Смоленцев Е. А.* Слово о суде / Е. А. Смоленцев // Вестник Верховного Суда СССР. – 1991. – № 1. – Ст. 4-6.

8. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 27. – Ст. 915.
9. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [В. Б. Авер'янов, В. І. Акуленко, В. Д. Бабкін та ін.] ; редкол. Ю. С. Шемшученка (голова редкол) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія. – 2001. – Т. 3: К-М. – 792 с. – (Довідкове видання).
10. *Пивовар І. В.* Службові права судді за законодавством України.

Пивовар І. В. Службові права судді по законодавству України.

Стаття посвячена нормативному закріпленню службових прав судді в Україні. Приводиться перелік службових прав судді. Освітлена авторська позиція по соціальному регулюванню правового регулювання кар'єрного росту судей. Делается вывод, что такое усовершенствование способствовать достижению профессиональных свершений судебным корпусом Украины.

Ключевые слова: *Верховная Рада Украины, Конституция Украины, Конституционный Суд Украины, судья, службові права.*

Pivovar I. V. Service to judges under the laws of Ukraine.

The article is devoted to the statutory rights of official judges in Ukraine. A list of official human judges. Highlights the author's position on improving the legal regulation of career judges. It is concluded that this extension can help to achieve professional achievements judiciary Ukraine.

Keywords: *Verkhovna Rada of Ukraine, the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine and judges, service law.*

УДК 342

Соломінчук В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПРОФСПІЛКОВИЙ ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ДЕМОКРАТИЧНОЇ, ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто місце і роль громадського контролю, здійснюваного професійними спілками, в процесі розбудови соціально-правової держави, визначено чинники, які впливають на рівень громадського контролю професійних спілок.

Ключові слова: *громадський контроль, правова держава, соціально-економічні права, професійні спілки.*

Юридична захищеність особи напряму залежить від наявності засобів, механізмів та можливостей здійснення контролю за діяльністю державних органів, а також дієвості суб'єктів такого контролю. Відтак наявність ефективного, всебічного контролю й нагляду за дотриманням прав громадян є однією з ознак правової держави.

Ще Г.В.Ф. Гегель в праці “Філософія права” наголошував на тому, що зловживання владою обмежується з одного боку ієрархією та відповідальністю, а з іншого – правами громади, доповненням контролю “зверху” контролем “знизу” [1, с. 335].

Різні напрямки здійснення громадського контролю досліджували у своїх працях А. Крупник, Т. Наливайко, В. Логачова, Б. Андрусишин, В. Погорілко, Л. Рогатіна, Ю. Шемшученко, В. Бабкін, Я. Буздуган, В. Лучін.